नाही, एकान्त होऊ शकत नाही. दोन्ही परस्पर विरोधी आहेत आणि दोन्हींना आधार (अविनाभाव) नाही, (एकान्त, हट्ट,) तेव्हा म्हणणे ठीक नाही, कारण आधार तर आहे ना! म्हणजे काही तरी आहे असे सांगितले आहे.

समर्थन विचार :

या कारिकेतून आचार्यांनी पुरुषार्थ व दैववादाचे खंडन करण्यासाठी त्या दोन्हींतील एकान्त, हट्ट, आग्रह सोडण्यास सांगितले आहे. हे दोन्ही परस्पर एकमेकांच्या विरुद्ध आहेत. म्हणजे दैववाद असेल तर पुरुषार्थवाद मान्य होत नाही व पुरुषार्थवाद मान्य तर दैववाद मान्य होत नाही. अशा स्थितीत दोन्ही विचारांत समन्वय साधून घेणे आवश्यक आहे. कधी दैववाद आहे, तर कधी पुरुषार्थवाद आहे तर कधी दोन्ही आहे असे आचार्य आहे.

: ९१ : दैव व पुरुषार्थ म्हणजे काय ?

अबुद्धिपूर्वाऽपेक्षायामिष्टानिष्टं, स्वदैवतः।

बुद्धिपूर्वव्यपेक्षायामिष्टानिष्टं, स्वपौरुषात्॥ ९१॥

अर्थ :

या कारिकेतून आचार्यांनी समन्वयाची मांडणी केली आहे. ते म्हणतात की अनुकूल वा प्रतिकूल, इष्ट वा अनिष्ट, बुद्धीच्या प्रयत्नाच्या अपेक्षेविना अनपेक्षित घडते, ते उपस्थित होते ते स्वदैवकृत जाणा आणि जे घडताना बुद्धीच्या प्रयत्नाने घडते त्यांना स्वपौरुषकृत जाणा.

समर्थन विचार :

दैव व पुरुषार्थ यांचे सुंदर, वैज्ञानिक उत्तर आचार्य देत आहेत. ज्या प्रसंगी, सर्वथी कल्पना देता येत नाही, परंतु त्या घडतात, घटना घडतात, ना ते आपणाकडे असो वा नसो, इष्ट

[illegible]

आचार्यांच दृष्टिकोण असा की दैवाचीही कर्टित्् त्न मान पुरुषार्थाही कर्टित्् त्न मान आणि संमिश्रही स्वीकारले. त्येच अनेकवेळा ते आपोआप अध्याहृत म्हणजे शब्दांत सांगितलेले नाही, असेही जाणवते .

: ९२ : पाप-पुण्य यांचे सुंदर विश्लेषण

पापं कुर्वन् परे दुःखम् पुण्यं सुखते ददि।

आत्मन्यकार्यमेव श्रेयांसि नियतः॥ ९२ ॥

अर्थ :

दुसऱ्या जीवांना दुःख देणाऱ्या भावना, भाषा, कृती हे फार एकत्र पाप समजावे किंवा दुसऱ्यांना सुख देणाऱ्या भावनांना, भाषांना (शब्दांना) आणि आचरणाला एकत्र पुण्य मानावे

निर्माण झाला. पुण्याच्या कल्पनांनी समाजाचे शोषणही केले आहे. जैन तत्त्वज्ञान मात्र असा विचार करीत नाही. येथेही आचार्य म्हणतात की बुद्धिपूर्वक, सहेतुक कुणाचे प्राण हरण केले, त्यांची मने दुःखी केली तर हिंसा, असत्य, चोरी, कुशील व परिग्रह इत्यादि पापे घडतात. परंतु येथे विचार असा की पापाच्या बुद्धीने, आस्रवाने कार्माण आकृष्ट होतात व ते कर्म आत्म्याशी बद्ध होतात, त्या कर्मबंधाने सुख-दुःखांची फळे प्राप्त होतात. हा सामान्य नियम झाला. पण ज्याच्या मनात पाप-पुण्याचा हेतूच नसेल, जे वीतरागी असतील, क्रोधादि चार कषायांचा उदय नसेल तर त्यांना कर्मास्रव नाही व कर्मबंधही नाही. म्हणून निश्चयाच्या बाबतीत पुण्य-पापाच्या कल्पना खऱ्या नाहीत, तर व्यावहारिक शुभ-अशुभ विचार आचारांच्या अपेक्षेने पुण्य-पाप यांचे अस्तित्व आहे. पाय नकळत मांडला तर दुःख देणाऱ्या काट्याला पाप लागेल का? भूक झाली म्हणून मांस खाणारे लोक जेवले तर त्या हिंसेचे पाप कुणाला? भुकेला? अशा अनेक गोष्टींतून पुण्य-पापांच्या कल्पना चुकीच्या ठरतात. दूध-दह्याने मूर्तीचा अभिषेक केला तर दूध-दह्याला पुण्य लाभेल का? ते तर अचेतन निर्जीव आहेत. त्यावेळी अभिषेक करणाऱ्याच्या मनात जे शुभ भाव असतील ते (निर्जीव नव्हेत) पुण्याला कारणीभूत आहेत.

पुण्य-पापाच्या अनेक विचारांतून मानव प्राणी नम्र होऊन, विवेकी होऊन श्रेष्ठ बनून अशा आत्मतत्त्वाकडे पाहावे, हा आचार्यांचा हेतू आहे. सारे जीवन, सारी आत्म-ऊर्जा आत्म-विकासाकडे वळवून जीवन उन्नत करणे हे आवश्यक आहे.

पुण्यप्राप्तीसाठी काही लोक मुंग्यांना साखर खाऊ घालतात, [illegible] मुंग्यांचे पालन पोषण करतात, तो त्यांचा विचार विवेकी नाही. दयाधर्म म्हणून आजारांना, अपंगांना, दुर्बलांना मदत करणे वेगळे, पण त्यात पुण्य प्राप्त होते हे मानणे वेगळे. वैदिक धर्मात पशूंची यज्ञात हत्या करून बळी देण्याची प्रथा होती. त्या हत्येला पुण्याचे रूप पुरोहितांनी दिले होते. अशा अनेक वेडगळ, भ्रामक, अवैज्ञानिक कल्पना मानवाच्या मनात घर करून असतात. त्या वेडगळपणाच्या,

होते. त्यांचा उपदेश ऐकताना जी मंडळी येतात, त्यांना तर त्यामुळेही हिंसा घडते, म्हणून काही तीर्थंकरादिक श्रेष्ठ पुरुष हिंसेचे निमित्त होऊ शकत नाहीत, असा मानण्याचा विचार आचार्य सांगत आहेत.

९३ : सुख-दुःखांचे विश्लेषण

पुण्यं ध्रुवं स्वतो, दुःखात्पापं च सुखतो यदि।

वीतरागो मुनिर्विद्वांस्ताभ्यां युंज्यान्निमित्ततः ॥ ९३ ॥

अर्थ :

जर स्वतःच्या जीवनात पुण्यामुळे सुख व पापामुळे दुःख असे एकांताने मानले, तर जे कोणी महापुरुष कामविरहित, वीतरागी, मुनी व महान विद्वान आहेत त्यांना हे पुण्य-पापाची प्राप्ती मानावी लागेल. परंतु असे होत नाही.

सम्यगर्थ विवेचन :

जीवनात जे सुख-दुःख येते त्याचे खरे कारण काय? हा प्रश्न आहे. स्वतःच्या वा दुसऱ्याच्या जीवनात सुख निर्माण केले की पुण्य, दुःख निर्माण केले की पाप हा विचारही अपूर्ण, भ्रांत व अविवेकी आहे. वीतरागी मुनींचे, अर्हतांचे दर्शन घडले की आपण पुण्यवान होतो, असे मानले तर वीतरागी मुनी त्या सुखाचे निमित्त होईल. म्हणजे तेही पुण्यबंधास पात्र होईल. प्रत्यक्षात तसे घडत नाही. पुण्य व पाप या कल्पना देखील सापेक्ष आहेत. जे एकाला पुण्य ते दुसऱ्याच्या अपेक्षेने

: ९४ : पुण्य-पाप ...

निषेधात्मो नैकत्वं, स्याद्भावदनात्मनिषिद्धिः।

अनात्मत्वैकत्वेऽप्युक्ति र्नवा कल्पनातिरियुज्यते ॥ ९४ ॥

अर्थ :

परमात्मा-पुण्याच्या कदंबे निषिद्धांना एक मानले रे तर, हे पाहणे,त्या स्याद्वाद द्वेष करणार्‍यांचा मुद्दा सिद्ध होत नाही आणि त्यांचा ... आत्मा च आहे (काही संप्रदाय कोण आहे) असे मान ले तर ते आत्मा च आहे, असा असिद्ध सिद्ध होतो. (नासिक सिद्ध होत नाही).

संख्यार्थविचार :

पुण्य पाप यांचा संकल्पनेचा निश्चय करतांना पुण्य आहे याची आहे असे मानले पाहिजे. पुण्य पाप यांचे काही नाही, ते सर्व रचना आहे, कारण कल्पित आहे असा निश्चय केला तर नाही. सर्व रचना ज्याच्या स्थितीचा आधार तो आहे. म्हणून स्याद्वाद दृष्टीने असे नास्ति आत्मा च अशा नित्य रीतीने स्वीकारणे इष्ट आहे.

: ९५ : शुभ अशुभ म्हणजे काय ?

विशुद्धिसंक्लेशांगं चेत्, स्वपरस्थं सुखासुखम्।

पुण्यपापास्रवौ युक्तौ, न चेद्व्यर्थस्तवार्हतः ॥ ९५ ॥

अर्थ :

स्वतःच्या दुसऱ्याचे सुख, दुःख विशुद्धी संक्लेश यांचे अंग मानले तर, हे पाहणे, आपण सुख-दुःख हे पुण्य पाप आस्रवांचे (कारण) म्हणून मानले आहेत, ते व्यर्थ ठरेल .

विशुद्धी सरस आहे, म्हणून पुण्यरूप आहेत. याचा स्पष्ट अर्थ की पापभावात कारण आर्तध्यान व रौद्रध्यान (लालसा, द्वेष) आहे. हे हवे, ते हवे अशी जी कांक्षा, इच्छा तो सार रौद्रता का भाव होय. त्यामुळे पापभाव होतो. याचे कारण आर्त-रौद्रध्यान व पुण्याचे कारण विशुद्धी मानली. जिनेन्द्र की काया यांची वंदना, निर्लोभता, अनाकांक्षा, लोभनुता करी, निष्काम भावना पुण्यबंध किंवा अन्तरंग सरसा कडे जिनेन्द्र के गुणी दान राग ति के विशुद्धी जन स. त्या विशुद्धी भाव-भावांच्या अपेक्षेने पुण्य व पाप विभाग रसांनी लाल आहे क्रियांना पुण्यक्रिया त्या संदर्भात म्हटले आहे.

तसेच विशुद्धीची कारणे व कार्य ते विशुद्ध भावांचा आत्मिक स्वभाव हे विशुद्धांची म्हणजे दुर्प्रेरित विचारांची अंगे होत. तसेच संक्लेश च्या बाबतीत देखील संक्लेशाची कारणे, कार्य व त्याचा स्वभाव हे संक्लेशाची अंगे होत.

: ९६ : बंध व मोक्ष यांचा विचार

अज्ञानाच्चेद् ध्रुवो बंधो, ज्ञेयानन्त्यान्न केवली ।

ज्ञानस्तोकाद्विमोक्षश्चेदज्ञानाद् बहुतोऽन्यथा ॥९६॥

अर्थ :

अज्ञानाने बंध होत असेल तर कोणी मुक्त होणार नाही. कारण ज्ञेय अनंत आहेत, त्यांना कोण जाणणार, असे म्हटले तर कैवल्याची सिद्धी होणार नाही. याउलट अल्पज्ञानाने देखील मोक्ष होतो असे मानले तर अज्ञान हे अनेक प्रकारचे आहे. त्या अज्ञानाने अनंत कर्मांचा बंध होत राहील आणि त्याने मोक्ष तत्त्व स्वीकारता येणार नाही.

समर्थ विवेचन :

ना है. म्हणून अज्ञान हे कोळकन-बद्दल का से नाही.

या मोक्षा कैवल्य यांचा निर्देश केला आहे. कैवल्य म्हणजे ज्ञान स्वरूप आविष्कार होणे. तथा अज्ञान आणि काही राहत नाही. आठ प्रकारच्या कर्मांपासून मुक्ती म्हणजे मोक्ष. कर्मांपासून मुक्त होते. अजीव साम्य रहित साकार आहे म्हणून अलग होणे मुक्ती होते, केवळ आत्मा म्हणून, आत्म्यापासून देह भिन्न आहे मुक्ती होते, असा एक निश्चयही योग्य नाही.

: ९७ : एकान्त कर्मविनाशाचा प्रकार

निर्विधा नोमैकत्वं, स्यादधा दन्या प्रधिष्ठित्वात्।

अधा कैवल्य ज्ञेयमुक्ति र्माधा तज्जिति मुजते ॥ ९७ ॥

अर्थ :

हे प्रभो, ज्ञे स्याद्वाद कांचे दृष्टे आहे, ते अलग ज्ञानाने मोक्ष होतो आणि कारणाच्या अज्ञानाने बंध होतो, असा एकान्त मानता त्यांच्या म्हणण्यात, मानवीत प्रत्यक्ष विरोध आहे सारे

अंन रंगी पूर्ण ज्ञान विज्ञान आहे.

जसे, जमिनीत पाणी आहे हे दिसत नसले, म्हणून पाणी नाही असे नाही. परंतु ते, विहिर खोदून किंवा कूपनलिकांच्या द्वारे जमिनीतून पाणी काढता येते. तसे स्वपुरुषार्थ आत्मज्ञान प्राप्त होते. तसेच नित्य जाणणाऱ्यांना मिळते. समुद्र खूप पाणी आहे. पण ते खारे आहे, अपेय आहे. पण असे ज्ञान ज्ञाते की त्या पाण्यातील खारेपण अनेक साधनांनी दूर करता येते, तर त्याचे पाणी उपयोगी पिण्यासाठी करता येतो, केवळ ज्ञान आहे. अल्पज्ञान म्हणून परत सोडून देणे योग्य नाही. ज्यांना ज्याचे ज्ञान आहे, त्यांचा हे उपयोग प्रत्यक्ष केला जात आहे. ते मर्म केवळ बुद्धिमानांसाठी आहे असे म्हणणे योग्य नाही. सम्यक् ज्ञान महत्त्वाचे आहे.

: ९८ : अज्ञान मोहही बंधाचे कारण

अज्ञानमोहितो बंधो, नाज्ञानाद्वीतमोहिनः ।
ज्ञानस्तोकाच्च मोक्षः स्यात् अमोहमोहितोऽन्यथा ॥९८॥

अर्थ :

मोहसहित अज्ञान हे बंधाचे कारण आहे. जो मोहरहित आहे (वीतराग) तो कर्मबंध करत नाही. म्हणून अल्पज्ञानी पण मोहरहित असेल तर त्याला मोक्षाची प्राप्ती होऊ शकते. पण मोहसहित अल्पज्ञानाने मुक्ती नाही.

समर्थविवेचन :

या ठिकाणी एक सुंदर विचार मांडला गेला आहे. मुक्तीत / कर्मबंध रहित होतात. / असंख्य माणसांना आत्मानंद, तर्क देण्यान्यास. अतएव अल्पज्ञान असते. पण त्यांना मुक्ती, मोक्ष

कर्म नाही आहे. मोह नाही, मोह ज्ञान, मोह गुण यांचा हा आपापसात संबंध आहे. तसे मोह नाही, तसे ज्ञान हे अज्ञान. म्हणून हे निश्चय / देशना आहे ज्ञान म्हणजे आत्मा आणि कुंदकुंद यांचे सारतत्व आहे, त्यामुळे आचार्यांनी निर्मोहीपणाचा सुंदर अर्थ नटलेले अलग ज्ञान हे आत्मा होय. कैवल्य असणे मात्र आणि त्यामुळे निर्मोहीपणाचे आवश्यक आहे, मोक्षमार्ग आहे, 'मोक्ष मार्ग हेच निर्मोहीपणाचे सार आहे! अपरिज्ञान म्हणजे आत्म संवेदन, सर्वज्ञता ही अंतरंगात स्पष्ट असली तर ते अलग ज्ञान हे मुक्तीचे कारण आहे पांडित्याच्या, आचार्यांचा हेच संदेश आहे. ज्ञानाने मुक्ती असा निश्चय व्यवहार, केवळ हे ज्ञान मोहरहित असते. ज्ञान + मोह = म्हणजे संसार ज्ञान- मोह म्हणजे मुक्ती. निर्मोहीपणा सूक्ष्म निश्चयाने आग्रह करीत आहे. मोह म्हणजे बंध, बंध म्हणजे संसार कर्मफल आहे, सुख-दुःख आहे, संसार आहे. म्हणून या संसाराचे प्रमुख कारण म्हणजे मोह, हे निश्चयाने आग्रह दृढ करीत आहे.

म्हणजे निर्मोही मुनींच्या धर्मात श्रेष्ठता हे सांगत आहे. या स्तोत्रातून हे अरिहंतांच्या ज्ञानाक्षा त्यांच्या मोहनिवृत्तीने, वीतरागतेचा, स्वच्छ-सुंदर स्वरूपात मांडण्याचा प्रयत्न करीत आहे.

कर्मबंधाचे प्रमुख कारण मोह आहे, अलग ज्ञान हे, हे मोठे प्रेरणादायी निष्कर्ष आग्रहाने स्पष्ट करीत आहे. मुनिधर्माचा आधार तप, त्याग, शील, गुप्ती, समिती, निर्भयपणा इत्यादी आहेत पण त्या सर्वांपेक्षा निर्मोहीपणा हे मुनिधर्माची आंतरिकता आहे. श्रेष्ठता आहे मानवतेकरीता त्याग आकर्षणामुळे भोगण्याच्या कल्पनेमुळे त्याग होत नाही, तो खरा श्रेष्ठ त्यागी मुनी होत नाही. खरा त्याग केवळ तोच जो निर्मोहीपणाच्या मार्गाने जातो, कारण त्यातून तो निर्मोही होतो, त्यातूनच तो निर्मोही होतो. तो टीकेत घटनेत निर्मोहीपणातून होतो. मूर्च्छा परिग्रह: मोह हा परिग्रह आहे, बाह्य परिग्रह नाही. संसार परिग्रह नाही, भोग, धन-धान्य परिग्रह नाही, तर मोह त्याची निर्मिती, मोहनिर्मिती हा संसार आहे मोह हे रहस्य आत्मज्ञानाचा,

अर्थ :

का न्न्त्रोधादि भा नांची उत्पत्ती हे एक मनो विविकार स्थिती आहे. ही स्थिती कार्य-कारण, उदा. यांच्याप्रमाणे आहे. ते कार्यकारण हे स्व हेतूने जीवनात घडून येत असतात. निवृत्तीने होतात, म्हणून जीव हे त्यात दोषी ठरत असतात.

सम्यग्दर्शन विचार :

आचार्य श्री संसारातील कारण, हेतू, कार्य, परिणाम, यांचे सुंदर विश्लेषण करीत आहेत. संसार म्हणजे एक मनःस्थिती, विचार, भाव आणि, भावना, इत्यादी जे कार्य घडतात, त्या कार्याचा उदय. जे शरीर, जीवन ती, आरोग्य व्यवस्था, दशा प्राप्ती, सुख-दुःख, गुणदोष, मानापमान, कीर्ती, धन, समृद्धता इ. गोष्टींची उत्पत्ती, प्राप्ती किंवा लोप हे संसारकार्याचा भाग असतात.

संसारातील जीवांचे हे केवळ विविध वैचित्र्य दिसते हे पाहून त्यामागे कुणी ईश्वर हे कारण मानतात. पण ते खरे नाही. जैन तत्त्वज्ञान जीवांच्या स्वतःच्या शुभ-अशुभ (पापपुण्य) आचरणामुळे हे संसार घडते, असे सांगितले आहे. आचार्य कार्य-कारण संबंधाची सिद्धांत ही उलगडतात, यथार्थता पाहून सांगत आहेत. कार्य सिद्धांत ही एकांत कारण नाही, हेही लक्षात ठेवणे आवश्यक आहे.

१०० : शुद्धता व अशुद्धता - विचारांची

शुद्धा बुद्धि गुणःस्वकीत तेजवान कारणातम्।

स घ श चि :

मानू आमा एक त त स ष मां त की जो जो स भ अ हे. सूँना त क आ त , न का न हि, आम ककरता न ह हि, न कल न मद आ हे. का हे का ळ न त क न टच न करता, का क स श ह देतो. न श्के णाल , ज ण घा न न त्त करतो. न ण न क म्हण ष्न (लॉ जिक) म रेक हि न हि. आत न न आमा श्री का -का सा घ, अस -न स घ नि क वी न हेत. आ क म ख्डांच खंड न ह्ले त्यांनी केले. ते स हु िन क्ही आ हे. न श्च क्त का , का न न , का फळे, का न न न ,का -फळ न न मांचा सू क्ष न न रक्ले न न आ हे, न क्त आम हे म न त्या न आ हे की जो न काहा न न न हि. जरे, न क अमक ली मांदी न न म न णी. न क म्हण ष्न जा न केव्ह न न स म्कृष्टी न न घ हेऊ शक्ते, न द्धत न प्ल हेऊ शकते, असा जी न न का हि जी न आत्कि ळ म मू न न न आ क न ह त न. त्यांच्या न क तीच न न न न न न. ज न, न मा च ळ न न न त न क हेमू हे न न न न हि. न न च स न न स मां ली, एकमरखी दिस न आ ली न न , न तेक नु घ न ज्णा च अं रंगी च न ग न न न ह न कि आस ने. आ का ? आ न ना स न न न हि. अक्क न आप न न ळे न आ क न असा न न ळे 'आ क न' म्हणा न न हि क हे न न स क न न क (पॉ झिटिव्ह) आ हे. स भ न (न र) न न काहा न न न न हि. श क हे हे न न करता न. एफ न्टू-आ म्हण जे न ण न न श्ले न ण हे, न ण त्या न ल्द्र न त करी ? न क े न न ? जा न न न न न णी म स्ले न दिस न आ न न न गे न णी न न क ! न श ष न ण न मा का आ हे? म म अर्थ न णा न्का न ची ज न की क ण , त्या न क कणी न ? न र आ मा म्हण त न-'न म न तेकांचा स भ न अ हे' 'स ल्फ-एक्झि स्टंस्' न 'टु थ' अस तान्या न त्या अस न्या श श त्या श न ख्वू न न न न न न आ ज जी हुद्धि , ज्ञा न आ हे. न न आ त्या न न आत्क न आ हे.

के न्ञा न न न न न हि. ज न न न न न ज्ञा न न्या प्रक श न न न, म न स स ष न न्नू न न र न न न, न कै न . न स न केन ती न न न स न स न म न कइन्प्रा स्रू क न रश ब्दां कि न न हि करता आ ल . हि

... आत्मा ... आहे, ही अनादि आहे. पूर्वी आत्मा शुद्ध होता, मग अशुद्ध झाला, असे नाही. सुवर्णाच्या खाणीतून जी माती निघते, त्यातून शुद्ध, निर्मळ सुवर्ण प्राप्त होते. म्हणजे मातीची जी अशुद्ध अवस्था आहे, ती शुद्ध होत जाते, अर्थात शुद्ध कैवल्य प्राप्त होते. त्याचप्रमाणे आत्मा शुद्ध होऊ शकतो, असा प्रकार [illegible] आहे. केवलज्ञान होऊ शकते. त्यासाठी सम्यक् पुरुषार्थ आवश्यक आहे, [illegible] प्रकार [illegible] आहे. म्हणून तर्काचा विचार, आगमाचा विचार [illegible], याची ओळख आचार्य करून देत आहेत. [illegible] हे मुक्तीत अडकाठी ठरत नाहीत, हे सांगितले. आगम तर्काच्या मर्यादा कुठेतरी दिसतात म्हणून त्याला [illegible] आहे.

: १०१ : कैवल्य [illegible]

[illegible] ।
क्रमभिन्न [illegible], [illegible] संस्कृत् ॥१०१॥

अर्थ :

हे [illegible] आपली जी [illegible] आहे [illegible] आहे आणि आपली जी देशना क्रमाने [illegible] होत आहे, ती देखील [illegible] संस्कृत आहे.

स्पष्टीकरण :

या कारिकेत आचार्यश्री [illegible], [illegible] अशा [illegible] होऊन [illegible] स्तुती करीत आहेत. [illegible]

ही ाििििा सा दृष्टिकोपा ू व्यक्त होपारे 'ह त' कधी आसि रुपा ने, तर कधी
ासि रुपा ने, तर कधी आसि-ासि अश ा ार्थक रुपा ने, तर कधी आवाच्य (व र्पा करता
ेपा रे शब्दांचा िटयाा म स ा ापा ारे रुपा ा, ह त सुसंस्कृा ापे म्हप ो ा ाापेक्ष-
िक्षोंा,िरोधा िरोधी ा ा ांा ांा आ दर करपा रे, असे व्यक्त केले जा ो.

: १०२ : ज्ञा म च्या संकल स

उ ेक्षा फलम ाद्यस्य ,शेषस्या ाद ा ा ी: ।

ू र्ा स ज्ञा म ो ा ंस्या ास् स-ा ोचरे ।।१०२।।

अर्थ :

केल ज्ञा मच्या ा ापीचीि िषि ती कोपती ? तर ते साक्षा त् आ त्या ो जा पो, ा ाहे. उ ेक्षा
म्हप जे साक्षा त्, शुा ा त्, आपि ा ि, श्रुत ज्ञा मकिक जे आ हेत, ते ज्ञा म इंद्रिा ा सा पेक्ष, क्रमा ी,
ज्या ो ा हुप करी -ज सह ते असे ते ज्ञा म अज्ञा म ा ा करते ो ा ज्ञा मचे फळ ो .

स च्या र्थ ि ेचा :

या कारिके केल ज्ञा म ा इत र ा ििज्ञा म, श्रुत ज्ञा म ा ांती ल फरक स्पष्ट केला जा ा आहे
केल ज्ञा म हे साक्षा त्, एक ा ा ा ा ा ि ज्ञा ा ल जा ते. केव त्या ची महिमा ा अशी की ते थे
कस ला ही अडथळा ा ही. आ रा ा ही. शंका ा ही. संशय ा ही. आ त्मा शुद्ध, तर ज्ञा पारे ज्ञा ही
शुद्ध. अशी एक आ त्म ज्ञा मची महिमा. ा प जे ास री आ हेत त्यांचे ज्ञा म क्रमा ी आ ह त, ज्ञा करे ले
अस त्या मे ते करी -ज स स स्या ा ा सूंचा जा पो. ा त्त र्थ सूत्रा त- 'मि श्रुत यो र्ि बंधो द्रव्ये
अस ा ा र्ा ेषु' असे सूत्र आ हे. मि ज्ञा म ा श्रुत ज्ञा म ा ांच्या ज्ञा मक्षे त्रा ि स्तार देखील द्रव्यांच्या इ

हाक ेका ेक ि द्योती ि मं ि ि ि ि ि ि शे ि ि ् ।

स्या ि ि प ातेऽ ि र्थ ी ि ि ि दा ि ् ि ि के ि ि ि ि ि ॥१०३॥

अर्थ :

हे ि ि े, आ ि ल्या ि ि यो ि ी श्च रअर ेि ु ि के ि ली यांच्या हाक ि ि ि, ि ि म्ना ि 'स्या ि ्' हे ि ि शे ि ि ि ि ु क ि अ हे ि े ि ि शे ि ि अन ेका न्ता ि े द्यो ि ि क, ि का श क आ हे, ि ि े ि ि े ि म्मक हो ि करुन देणा र े आ हे. म्हणू ि के ि ली ि श्रु ि के ि ली यांचा जे उ ि देश आ हे, ि ो ि ि र्दो ि अहे म्हणू ि ि ो आ म्ही स्वी क ि स्तो.

स ि छा र्थ ि ि े्च ि :

आ चा र्य ि ि ा ि ि ांची स्तु ि ी करता ि ा म्हण ि ा ि - हे ि ि े, आ ि ली ि यो ेश्च र अश ि ु ि के ि लींची ि ि ि े असो ि, ि ी स ि ि अम्ह ा ला क ि ि मा ि अ हे, त र ी ि ि ि े एका ि ि क, आ ह्ी ि ह ि ि द ि ि ा हि ि. त्यांच्या सुंदर सुंदर हाक ि ू ि, ि ि ि ि ू ि दिव्य ि ि स्प र्श हो ि असतो. ही दिव्य ि ा, ि े आ ि ु ि ि सौंदर्य अन ेका न्ता ि ु ळे आ हे आ णि ि े अन ेका न्त ा ि े रु ि हि स्वा ि ि ि अहे. ि ो का हि ि स्व ला ि ि लेला ले प ि ा हि आ हे. ि त्ये क हाक ि, हाक ि ांची, ि ि ि ांची दिव्य ि ा, अ ि ृ ि ा हि आ ि न्दा हेरुन के ि ळ अन ेका न्त ा ि ु ळे आ हे. 'ि म्य' ज े का हि आ म्ही जा ण ि ो ि े ि म्य ि ि ि व्हे, ि र ि े 'रम्य' हि आ हे रस ि ू र्ण आ हे. जी ि ांना अ ि न्त ी च्या दिव्य ि ि ा ि ि उडी ि ा र ि ा ि, अ त्योत्का र्ष स ा धा ि ा ि ेरणा देणा र े आ हे. हि ज े आ ि त्य चै ि न्या च्या दिव्य ि े चा ि ा ि अ हे, ि ो के ि ळ ि स्तू च्या ि ि ि ि ि ा ि ि ि हि आ हे. त्या ि स्तूंच्या ि ि रू ि ण ि ज े अ ि न्त ू ि आ हे ि े स ि र्व जी ि ांना मोक्ष मा र्गा ि ि ृ ि करणा र े आ हे. ि े रहस्य ज े जा ण ि ो ि ो ज्ञा नी होय.

सप्तभंग नयापेक्षो, हेया ऽऽदेय विशेषक ॥१०४॥

अर्थ :

स्याद्वाद या शब्दातून सर्वथा एकान्तवादाचे उच्चाटन होते. तेथे प्रयुक्त होतो कथंचित् हा शब्द. तो पवित्र स्याद्वाद म्हणजे, सप्तभंग आणि अनेक नयांचा समावेश करणारा आहे. तो काय स्वीकारावे, काय न स्वीकारावे याचा विवेकी निर्णायक मार्गदर्शक आहे.

सम्यगर्थ विवेचन :

स्याद्वाद म्हणजे काय याचे नीट विश्लेषण आहे. 'स्यात्' हे पद लावून किंवा धारण करून ज्यांनी विचार स्पष्ट केला जातो, तो स्याद्वाद होय. स्यात् म्हणजे कथंचित्, सापेक्ष असा अर्थ घ्यावा. म्हणजे एकच सत्य, हट्टाने एकच पक्ष स्वीकारणे नाही, त्याच्या जो किंवा जे प्रतिपक्ष असतील, त्यांचे संदर्भही ध्यानी घ्यावेत. म्हणजे स्याद्वाद हा कुणी संशय व्यक्त करतात, कुणी अपूर्णता व्यक्त करतात, कुणी अनेकांतवाद आहे का, अशी विचारणा करतात. केवळ त्या समय कर्मांचा सुयोग मिळाला तर म्हणजे स्याद्वाद हे केवळ शब्दानुसार प्रवृत्ती नाही, तर ती व्यापक सर्वसमावेशी, अनेक नयांच्या दृष्टिकोणातून संग्रहित करते. हेय काय, उपादेय काय, याबाबत स्वतंत्र निर्णय करण्याची ही पद्धती आहे. त्याचे आहे विचार समर्थन सह शोधण्याचा. निगेटिव्ह व पॉझिटिव्ह यांचा म्हणजे सकारात्मक भूमिका कोणती व नकारात्मक भूमिका कोणती, असे दोन वेळा विवेक लावून कोठे कोणते उपयोगी आहे. कोणते उपयोगी नाही, याचा विचार म्हणजे स्याद्वाद होय. हट्टाने जर एकांगी मत स्वीकारले गेले तर त्यातून संघर्ष कसा कळत नाही व त्याची फळे आपण सर्व भोगीत असतो. 'हेयादेय विशेषक' हे सूत्र महत्त्वाचे आहे हे ध्यानी ठेवावे.

: १०५ : स्याद्वाद दर्शन

स म हे.

स ष र्थ वि चे च न :

हे प्रभो, आ प ण र वैक ता वि धा स्क आ ह त. केल ली, आ ह त. वेक्त स क्ष त् आ क स स्ता ने आ प ण स रे ज ण प त, प ह त न स ां त. स रे वि श्व, ता ती ल फी स र न र चे आ हेत, स ह द्रव्ये आ हेत, ही आ प ण प्रत्य क्ष जा ण त. प ण स्या द्वा दह ज री स ह द्रव्यांना, स र न त्यांना ज ण ले, त री त्या स्या द्वा द न प्रवेक्ष त आ हे इन ड स्प्रेक्टा प्त अहे. ही स क्ष त ज ण त न हि. हो व्या हो व्या न ग्रंथा स हया ने, स क्षि ते ज ण ले, कथं चित न स-अस्त ण, कथं चित नि त्य त, कथं चित अ नि त्य त अशा री ती ने त्या स्या द्वा द ने कथ न अस्ते. न स ष्ट अस ने, प ण स क्षे अस ते. अशी वि वि ध त असत्यामुळ ते सुंदरतेचे वैश्विध्य अस ते. एक प क्ष प्र धा न्या ने कथ न केला, त र दुस-या दृष्टी ने दुस-या प क्ष स हि प्रधा न्य देऊन कथ न करता येते. ह जो उत्तु ण न सो स्या द्वा द वे हो तो, तो अन्य कोणत्याहि एकान्ति का त न हो त न हि.

: १०६ : न य म्हण जे का य?

स र्मा पै न स ह स, स र्म र्थात् अ वि रो ध त: ।

स्या द्वा द प्रवि भक्त र्थ वि शे ष व्यंज को न य: ॥१०६॥

अर्थ :

स्या द्वा द ने वि भक्त केलेला अर्थ वि शेषा त, म्हण जे ज्ञे य स ह ष्ट कर णा रे आ हे, त्या स ठी स ा ध र्म्य अशी उदा हरणे देऊन न प्र ति प क्ष त सो ड करुन देऊन जो न स्यूचे अंश स मा न करुन देतो, त्या स न य म्हण त त.

त्याचा निषेध करणे, त्याला अधिकार करणे, कशाप्रकारे सांगावे, हेही लक्षात घ्यायला पाहिजे. जर ‘अहिंसा परमो धर्मः’ असे विधान केले, तर जीवनोपयोगी शेती, शस्त्र, उद्योगधंदे, व्यापार या सगळ्याचा विवेक करून ज्याने कमीत कमी, केवळ आवश्यक अशा हिंसेचा स्वीकार असणे आवश्यक असते. शुद्ध स्वेच्छेने म्हणून जीवन जगणे म्हणून ते बंद केल्यास नुकसान होईल. म्हणून राग-द्वेषपूर्वक, ‘मी या जीवाला ठार मारतो’ अशा अभिप्रायपूर्वक जी हिंसा घडते ती हिंसा होय. क्षत्रियधर्मी जीव राज्य संरक्षणासाठी युद्ध करतो, प्राणघात करतो, त्यात हेतू हिंसेचा नसतो, तेथे अभिप्राय कर्तव्याचा असतो, म्हणून तेथे तो वध विचार आवश्यक आहे. म्हणून वचनभावांच्या विवक्षांचा अर्थ स्वीकारताना विवेक हवा. जेथे जो अर्थ अभिप्रेत असेल, तेथे तोच स्वीकारला पाहिजे.

: १०७ : द्रव्य म्हणजे काय?

नयोपनयैकान्तानां त्रिकालानां समुच्चयः।

अविभ्राड्भावसंबंधो द्रव्यमेकमनेकधा ॥ १०७ ॥

अर्थ :

येथे द्रव्य म्हणजे काय, याविषयी सांगितले आहे, यात आपण पाहिले आहे की निरनिराळ्या काळात उत्पन्न होणारे पर्याय व गुण आहेत, त्या सर्वांचा संदर्भ पाहता त्या तीनही कालातील समुच्चय पाहता हे द्रव्याचे स्वरूप जाणून घेण्यास उपयोगी आहे. ते द्रव्य पर्यायस्वरूपाने अनेक व द्रव्यस्वरूपाने एक असे भेदरूप व अभेदरूप आहे.

स्पष्टार्थ विवेचन :

यांच्या कर्दाना कडे दुर्लक्ष करीत रहात आले. कृपी आपला उध्दार करील अशी भोळी आशा बाळगत राहिले. आत्म-तेजाकडे दुर्लक्ष करीत राहिले. 'स्वतःचे' असा जो आत्मा, तो आपण कधी स्वीकारला नाही. आत्म्याकडे आम्ही लक्ष दिले नाही. म्हणून हा संसार आहे.

: १०८ : निरपेक्ष दृष्टिकोण व विचार

नित्य समूह नित्य नित्येकान्त विनिश्चय:।
निरपेक्षा नयानित्या, सापेक्षा वस्तु अर्थकृत् ॥ १०८ ॥

अर्थ :

एक नय जर मिथ्या (खोटा) असेल तर त्या नयांचा समूह देखील म्हणजे खोट्या गोष्टींचा समूह, असे का म्हणू नये? त्यावर आचार्य म्हणतात-की नय एकान्तानेमिथ्या आहे. सापेक्ष नय हा खरा अर्थ आहे.

स्पष्टीकरण:

एक आक्षेप असा होता की स्याद्वाद म्हणजे जे नय आहेत त्यांचा अर्थ होणार नाही. तो स्याद्वाद म्हणजे अनेक मिथ्या नयांचा समूह आहे. अनेक नय खोटे त्यांचा समूहही खोटा.

यावर उत्तर असे की नय खोटा आहे, हे आम्ही कधीच म्हणत नाही. पण निरपेक्ष एकान्तिक नय (दृष्टी) खोटा आहे. जी दृष्टी सापेक्ष आहे, दिशेची अपेक्षा ठेवणारी आहे, तो नय, ती दृष्टी खरी आहे.

आणि या तर्काने युक्तिवाद करणा नियमानिर्विधी (स्टॅटिक) गतिमान (डायनॅमिक) या दोन

प्रकारे वाक्य स्वरूप निर्धारित (कंट्रोल्ड) केले जाते. नियंत्रित केला जाते. वाक्य मानवी रूप

(रूपकात्मक) हा निर्देश असतो. वाक्य विशेषतः जोडून आपण नाही. परंतु या मार्गाने

केले व्यक्तींची वाक्ये, किंवा निर्देश वाक्यांचे स्वरूप निर्धारित होऊ शकत नाही.

सत्य प्रतीतीचे :

सोपे तत्त्व या वाक्य विशिष्ट कोणतेही वाक्य, मानवी विधान सत्य असते हा

रूपकात्मक (निर्देशक) असते ते वाक्याचा सत्यापरीक्षी निकष आहे. तेथे कुपा या मर्जीचा प्रश्न

येत नाही. परंतु हे खरी आहे, असे विधीस वाक्य होते की ते वाक्य हेही सांगते की हा खरी

म्हणजे उंट, बैल, गाय नाही. इतर रूपक दर्शवितात हे ठेवून (रूपकर देऊन) हे कार्य रथी वाक्य एक

स्वरूपे प्रतिपादक करते. पण निर्देश हा खरी आहे असे म्हटले तर ते खरी रूप नसते. पण

सत्य दर्शवून खरी संबंधी कथन केले जाते.

काही मंडळी, देव मानतात नाहीत. त्यांच्या निर्देश आहेत की ते कोण त्या देवा संबंधी

आहे? म्हणजे निर्देश करतात असे वाक्य तिहेरी रत्यांच्या निर्देश कशाला करणार? पैरूत तर्काने

'ईश्वर नाही' असे म्हणतात, तेव्हा ईश्वर आहे, या संकल्पनेला धरून रूप म्हटले जाते. तुम्ही

आहे म्हणता - परंतु तुम्ही तुम्हीच सांगा. आम्ही आहे म्हणतो परंतु ते तुम्ही सांगते. कुपी म्हणते

की तो अवकाश आहे, तेव्हा तो हे तिहेरी असतो की ईश्वर आहे हा संकल्प तो अवकाश आहे, असा

निश्चय करतो. अशा प्रकारे एकाच नीतिशास्त्र आत्मरूप शकत नाही, असे तो तुम्हाला म्हणू, आहे.

स- घ र्थ ि ि्च र :

स रेर त ि िक र हे र दे च्या दे र किरा-या प्रम पे आ हे. फ्वेक्ष तुम्ही र देच्या एका का छ र रआस ा , ऱेव्ह दुस र का र्ही ि ि त आ हे हे स्री का र के ल ा ा. फ्वेक्ष तुम्ही फी र संस ार आ हे, अस े म्हप त , रेव्हा ं स ा र ा त्र्ा ुकतीय दुस र काठी हे य फीर र-स्सेल आ हे र र्सी ा पे आ के(आ ा ्र आ स र , अ ि त , क्ष पि क) म्हप त रेव्ह ा र र ् शी मेळ आ स ते म्हप ू र र. स त्य ा हे काप्ट त तुम्ह ल करीप ा त टरे. आ स त्य ाी र र र आ स त्य ा र ा र ा ुल ा र आ र्ध ा ूर्प ा त टरे. हिंसा ि ि रू करत ा म्हप ू र अहिंसा र र ि ि िर्ा ा त टते. ं स ा र र र र ह र आ हे त र , म्हप ू र ं स ा र ा ा ा ड ा त टते. ुकतीय प्रदेश र तुम्ही ज प ल , ा हिल ा हि म्हप ू र रो ि ि र रूम्ही ा का स .तुम्ही र स ा त आ हा र , म्ह्टले वी का र र र ा त टरे. तूम्ह ल ं स ा र म्ह्टले, का र्य ि द म्ह्टले, तुण ा त , ा ा त म्ह्टले र र र र ो र कळ र्. ा र े का स ूर र र र कं क्षिप्तन्ड, ि ि ि र आ हे का र आ हे म्हप ू र सुरुवाती ल स्या क्वाद तुम्ह ल आ र ज र र र र र र सुंदे र स्खुरे का र्क, र र्ि स ा तेश क स- स र अंती ा ा ह्या र र र ल ा र. ि श्च, अ ि ि ि क ा र, आ प्रह र क्ष प त्य ा हि हतांदी , ा क र दी , आर्थ दी ि द्धी होप र श क ा ा हि.

: १११ : ा क र म्हप फे का र ?

―――

ा क्स म तेऽन्त ा र र्ट ा र ि ि ि रंकुश :।

आ ह र स ा र्स ा म र ं ा दृप्ताक ा ऱ-पुष र ्।। १११ ।।

आर्थ :

वाक्याचा संबंध निर्देश करतात. आचार्य श्री म्हणतात, हे सर्व आपल्या कल्पनातील विभिन्न वाक्ये,
या निर्देश वाक्येही वाक्यांचा समावेश असणारी आहेत. केवळ विधी व केवळ निर्देश त्याचा हे
आणि त्याचे खंडन होणे कारण नाही. ज्या ज्या आहेत त्या त्या सांगण्यास त्यांचे परिणाम होते. वाक्य
उच्चारले की त्यात कर्ता, कर्म, क्रियापद, काळ, उद्देश, विधेय यांचा समावेश असावा लागतो. अशी
आहे, तशी शिष्टीही आहे. मी नक्षत्रमंडळे व्यक्तीमध्ये उपस्थित होती, असे म्हटले म्हणजे तो
श्रोता ... होता तो मी नक्षत्र ... व्हावा, असा अर्थ ध्वनित होतो. समास विशेष कथन करणे हा ही
वाक्याचा एक समास आहे व एक वाक्य ... शब्दांचा अड्डा आहे असे म्हटले तर ते समासाने बरे
आहे. समासे व एकशी ... किंवा ... व एकशी ... . समासाने का
म्हणतात आहे, ते जाणून घेण्यासाठी वाक्य विशेषतः (कवि ...) निर्देश करते.
सर्वांश ... अलंकार हे ... आहे. म्हणून वाक्यांची रचना, मांडणी हेतू समासांच्या
अनुरोधाने त्या वाक्यांचा, ... अर्थ स्पष्ट करावा लागतो. 'वाक्य-समास' हा सुंदर शब्द
आचार्य उपयोजितात. त्याच सारख्या रूपात समजून जाते.

: ११२ : वाक्यातील समास विशेष गुण

समासान्ताविशेषो, ... शब्दार्थयोर्विशेषात् ।

अभेदे विशेषणे: स्यात् क्वचित् ... संज्ञा :॥ ११२॥

अर्थ :

जर असे म्हणाल की समास वाक्याहे दुसऱ्या विशेषांहून अतिरिक्त भिन्न आहेत
केवळ अभेदाने विशेष सांगते, तरीही वाक्य स्वतंत्र न व्हे. म्हणून आपण कथन करता की त्या

ाक ा खोटे आ हे, ज से 'दू ' आ ण म्हटले ा र 'दू 'ह श ब्द ा त्य ा च अ भ प्रेत अर्थ ा हत्य ा च आ हे "तुम्ह ल दह्ी ा क े ा , ाक ा क े ा ", अस े ि ा च र ा ा ख्े ा हे. ते त्य ा पू ा क्व ा हे ा अस े ा रे दू आ ण य ा ाक य ा च ा ि ि ा रक्ेल ा हिज े.

आ ण ी स र्ि स ा जुरी ी ि ा ी आ हे, ी अश ी ा आ हे. ाक य ा च अर्थ स रळ ा स्ी क रत ,जे अ भ प्रेत ा ही आ हे, त्य ा च ा ि ि च रअ ि कह्े ा े, म्हणू ा स म ान्य क ाू ा असेल ा र त्य ा ी ल स म स्त ा स्ी क रली ा हिजे ा स्ट अर्थ स्पु ा ा हे ा े. हे के ह स्प ्वाद ा ि स हज श क्य आ हे.

: ११३ : इष्ट अर्थाची सिद्धी कशी होईल !

ि ि ी ी प स्त र्थ ं, ाि ि ध्या श्र ि रि ि ा ।

ा श्ै ा ऽऽदे ा ेा त ति ि , स्प क्व दर्श ि ि :॥ ११३ ॥

अर्थ :

ि ि ेा (हे का र र्थी) रुप ा ेज े ाक ा ी ी ी , दब ा ा , ज बरदस्ती , य ांच्य ा श्च ा म्हटले ज ा ा ा ज्य ा ाक य ा पू ह्य ा ा े अ भ प्र ा क्व ा हे ा े, ा इ र (स्पष्ट -रुप)ा य ांच ा हे ज्य ा ि ि रे ा हे, ा ा ाक ा ह्य ा ते अर्थ , अ भ प्र ा स ा ष्ट करु श क े. ा स्े ा स ुब ा हे ा ा ण (स्पष्ट ल)च स्ी क र ह्य ा (आ स्ति स्त)हि त्य ा ाक य ाा स्ट आ ह ल्हू ा अस े. म्हणू ा स्प क्वाद च्य ा रे ी ी ा ा क ा हे क र्थ ि ि ि ि ेा स्त ा क्र ं ि ि ि ि रुप अस े, हे ज ा ण े ा ा हिजे.

असताना आत्मा त्रैकालिकशुद्ध आहे, असे म्हणणे म्हणजे सत्याचा निषेध होय. अनादिकाळापासून तो अज्ञानी, मिथ्यादृष्टी, प्रमादी व कषाययुक्त आहे. ही त्याची विद्यमान अवस्था न जाणता आत्म्याच्या स्व-अवस्था, सर्व काळी शुद्धच असतात, असे मानणे, समजणे, सांगणे ही भ्रांती होय.

पण आत्म्याची अत्यंत शुद्ध अशी अवस्था प्रगट होणे शक्य आहे. प्रत्येक जीव अरिहंत, सिद्ध होणे शक्य आहे, अशी प्ररूपणा होती. अरिहंताच्या वाक्यांचा अर्थ हा अरिहंतांना अभिप्रेत असलेल्या अर्थाशी, अभिप्रायाशी सुसंगत असा जुळला हवा. भविष्यकाळात, केव्हा तरी आत्म्याची सिद्ध अवस्था प्रगट होईल असा अर्थही त्यात असतो. संपूर्ण कर्मक्षय करणे म्हणजेच सत्याचा वेध करण्याचे साध्य होय.

या कारिकेतील आदेश (स्पष्टीकरणासारखे) न होऊन या दोन शब्दांचा नीट अर्थ ध्यानात घेतला पाहिजे. म्हणजे निषेध का आहे, निषेध का आहे ते देखील कथंचित् विधेय व कथंचित् निषेध आहे, हे समजणे जाणणे हे खरे स्याद्वादाचे कार्य पूर्ण होते, स्याद्वादाने नीट आकलन झाल्यावर निश्चय व व्यवहार यांच्या मधील फरक समजून अनेकांत शोभून राहतो आहे. असे निश्चय व त्यांचा आग्रह, अभिनिवेश स्याद्वाद समजला जात नाही. म्हणून 'ईप्सित-अर्थात' हा शब्दही परम महत्त्वाचा आहे. निश्चय केव्हा आहे, निश्चय कोणता इच्छा, अभिप्रेत अर्थ आहे, याची शहानिशा कथंचित् पद्धतीने होणे आवश्यक आहे.

आमचे ध्येय समर्पित करीत आहोत. ते म्हणजे - हे जी अर्थमीमांसा (आपल्या शोधप्रबंधात) आम्ही स्पष्ट केली, त्याचा उद्देश आत्मकल्याणाची इच्छा करणाऱ्यांना खरे आपले कोण, त्याचा खरा उद्देश कोणता, तसेच खोटे आपले कोण व त्यांची निश्चय ओळख कोणती व कशी आहे याचे स्पष्टीकरण करणे हा आहे.

संदर्भ विचार :

या देशात स्थापित आत्मज्ञान अर्थमीमांसा आहे. मीमांसा म्हणजे विश्लेषण चिकित्सा. ती या ग्रंथात केली गेली की समाजाने मानवांना खरे आपले कोण, ते कसे असते, त्यांचे गुण कोणते हे लक्षात येईल.

अनेक तत्त्वज्ञानी म्हणविणारे ढोंगी, पाखंडी, आत्मनिष्ठ, मंडळी प्रत्येक काळात दिसून आलेली आहेत. सामान्य जनांच्या श्रद्धेचा, कोवळ्या भावनांचा (इमोशन्स) फायदा घेऊन ही मंडळी शब्दांचा, वाक्यांचा स्वार्थी हेतूने अर्थ लावून त्यांना भेदात आणतात. बौद्धिक छळवाद म्हणून तो नेहमीच आता आपण पाहत आहोत त्यातून हे आमच्याही दिसलेली धोकादायक परिस्थिती आहे. सामान्यांच्या भावनांचे शोषण करून व वाक्यातील अर्थाचे विपरीत वेगळे अर्थ काढून त्यांच्या भावनांचे शोषण करून एकमेकांत द्वेष, अट्टाहास, कट्टरतेने समाजात विभाजन करणारी मंडळी प्रत्येक युगात जन्माला आली आहेत. जनतेला गुमराह, भ्रष्ट करण्यासाठी हे तर्कदुष्ट पण, शब्द-छळवादी करतात. त्यासाठी ते, त्यातूनही भीती दाखवून किंवा प्रलोभन दाखवून हे समाजात प्रचार प्रसार करतात. केवळ भौतिक स्वार्थाने प्रेरित ते आहेत, ही ओळख व त्यांची ही नीति विशद व्हावी.

हे लक्षात आल्यामुळेच, देशहितासाठी आपण जे सत्य कथन मांडले आहे, ते वाचावे. त्यामुळेच आपले आपलेपण पुरुषार्थ आणि आत्मश्रद्धा व्यक्त करीत आहोत.

श्रीमत् स्वामी समंतभद्र आचार्यांनी रचलेल्या आप्तमीमांसा -

'देवागमस्तोत्र' या सुंदर ग्रंथाचा मराठीमधील अनुवाद पूर्ण झाला .

देवागम परिचय पुढे.......

____

____

१) आचार्य श्री अकलंकदेवांनी देवागमस्तुति यावर आठशे श्लोकांची टीका लिहिली . त्या ग्रंथास अष्टशती भाष्य असेही म्हणतात .

[illegible]

थोर आचार्यांनी प्रकाशित केला आहे. स्वामी समंतभद्र यांच्या रत्नकरंडश्रावकाचार या सुंदर ग्रंथाचा स्वाध्याय, प्रत्येकाला होत आहे आहे. लेखक आचार्यांच्या या हि ग्रंथाचा स्वाध्याय करता, या हेतूने आम्ही आदिसागर प्रकाशन, सुलभ लिपीमध्ये हा सुंदर ग्रंथ प्रसिद्ध केला आहे. या कामी या ग्रंथाच्या देणगीच्या प्रकाशनात आत्या एकांतवादी भूमिका न मानणे पाहिजे हे आजच्या काळाची गरज आहे.